

Strategický rámec pre európsky vzdelávací priestor

**Pracovná skupina pre školy, podskupina pre
vzdelávanie zamerané na environmentálnu
udržateľnosť**

Celoškolské prístupy k udržateľnosti: Hlavné odkazy

EURÓPSKA KOMISIA

Generálne riaditeľstvo pre vzdelávanie, mládež, šport a kultúru
Riaditeľstvo B – Mládež, vzdelávanie a Erasmus+
Oddelenie B.2 – Školy a viacjazyčnosť

Kontaktná osoba: Deirdre Hodson

E-mail: EAC-UNITE-B2@ec.europa.eu

Európska komisia

B-1049 Brusel

Celoškolské prístupy k udržateľnosti

Hlavné odkazy

Rukopis dokončený v júli 2022.

Prvé vydanie

PRÁVNE UPOZORNENIE

Tento dokument bol vypracovaný pre Európsku komisiu, odrážajú sa v ňom však len názory autorov a Európska komisia nezodpovedá za žiadne dôsledky vyplývajúce z opakovaného použitia tejto publikácie. Viac informácií o Európskej únii je k dispozícii na internete (<http://www.europa.eu>).

Tlačená verzia	ISBN 978-92-68-03082-0	doi: 10.2766/211	NC-07-22-782-SK-C
Verzia PDF	ISBN 978-92-68-03015-8	doi: 10.2766/783976	NC-07-22-782-SK-N

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2023

© Európska únia 2023

Politika opakovaného použitia dokumentov Európskej komisie sa vykonáva na základe rozhodnutia Komisie 2011/833/EÚ z 12. decembra 2011 o opakovanom použití dokumentov Komisie (Ú. v. EÚ L 330, 14.12.2011, s. 39). Pokiaľ nie je uvedené inak, opakované použitie tohto dokumentu je povolené na základe medzinárodnej licencie Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znamená, že opakované použitie je povolené za predpokladu, že sa riadne uvedie zdroj a označia sa všetky zmeny.

Akékoľvek použitie alebo reprodukcia prvkov, ktoré nie sú vo vlastníctve Európskej únie, môžu byť podmienené získaním súhlasu príslušných nositeľov práv.

Obsah

1. Úvod	6
2. Celoškolské prístupy na politickej úrovni	6
3. Zapájanie študentov	7
4. Vedenie zmeny na školách.....	7
5. Škola ako príklad udržateľného spôsobu života	8
6. Spolupráca a partnerstvá.....	8
7. Budovanie kapacít zamerané na udržateľnosť	9

1. Úvod

Ďalej uvedené politické odkazy vychádzajú z diskusií, ktoré sa uskutočnili počas dvoch plenárnych zasadnutí pracovnej skupiny EÚ pre vzdelávanie v oblasti udržateľnosti s osobitným zameraním na celoškolské prístupy k udržateľnosti. Hlavné odkazy sú rozdelené podľa názvov, ktoré sa týkajú hlavných tém určených členmi skupiny.

2. Celoškolské prístupy na politickej úrovni

- Kľúčom k vedeniu politik v oblasti učenia sa zameraného na udržateľnosť sú **politická vôľa a záväzky**. Obidva tieto prvky sú potrebné na podporu opatrení na miestnej úrovni. Ministerstvá sa musia zameriavať na podporu autonómie škôl a poskytovanie **možností a zdrojov školám, aby mohli rozvíjať učenie sa zamerané na udržateľnosť**. To umožňuje jednak riešenie priorít na miestnej úrovni a jednak realizáciu hlavných politických priorít. Vyžaduje si to tak **vzdelávanie tvorcov politik**, ako aj odborníkov z praxe, vedúcich pracovníkov a študentov. V tejto súvislosti tvorí nevyhnutný prvok odborné vzdelávanie a profesijný rozvoj učiteľov, ako aj vytváranie príležitostí na vzdelávanie v oblasti politiky v prípade vedúcich pracovníkov na čele miestnych, regionálnych a celoštátnych iniciatív.
- Kľúčom k úspešnému vykonávaniu je **spolupráca so školami** a zainteresovanými stranami z oblasti vzdelávania **a ich zapájanie** v každej fáze počas celého procesu vývoja politik, keďže politiky sa primárne zavádzajú na danej úrovni. Znamená to aj ponaučenie sa z osvedčených postupov v prípade, že sa určia.
- Tvorcovia politik musia zaistiť **koherentný prístup** k akejkoľvek politickej činnosti týkajúcej sa celoškolských prístupov k udržateľnosti. Na zabezpečenie lepšej implementácie politik na miestnej a neskôr aj na inštitucionálnej úrovni je nevyhnutné dôsledné prepájanie rôznych prvkov (napr. školských učebných plánov, učebných osnov jednotlivých predmetov, vzdelávania učiteľov). Okrem toho je potrebné zabezpečiť, aby iniciatívy v oblasti udržateľnosti boli vhodne prepojené s inými podobnými prístupmi, ako je celoškolské plánovanie využívania technológií.
- Ústredným prvkom je zaistenie správnej **rovnováhy medzi autonómiou škôl a regulačným prostredím**. Predpismi (napr. pokiaľ ide o zdravie a bezpečnosť, potraviny v jedálni) sa niekedy môžu obmedzovať aktivity škôl v súvislosti s učením zameraným na udržateľnosť, napr. potraviny pestované v školských záhradách nemusia byť povolené v jedálni. Podpornými politikami sa táto vízia môže uprednostniť tak, že sa bude klásť dôraz na celý vzdelávací ekosystém, v rámci škôl i mimo nich, namiesto toho, aby sa pozornosť venovala len právnej úprave.
- Dôležité je pochopenie a riešenie **situácie v rámci krajín a medzi nimi** a poskytovanie **príležitostí na partnerské učenie**. Niektoré krajiny dosiahli väčší pokrok v procese integrácie celoškolských prístupov a vzdelávania v oblasti udržateľnosti do svojich systémov. Popritom je potrebné zohľadňovať kultúrne rozdiely. V rámci krajín niektoré školy dosiahli väčší pokrok než iné, čo je často zásluhou vedenia školy. Medzi mestskými a vidieckymi školami môžu existovať

rozdiely aj v súvislosti so schopnosťou konať, pokiaľ ide o vzdelávanie v oblasti udržateľnosti.

3. Zapájanie študentov

- Kľúčovým prvkom je **účasť na procese rozhodovania**. Malo by sa uprednostňovať **sebahodnotenie a partnerské hodnotenie**, ktoré by v otázkach udržateľnosti mali **zohľadňovať tak názory jednotlivých študentov, ako aj školy**. Za dobrý príklad venovania pozornosti názorom mladých ľudí a dobrý príklad vplyvu, ktorý to môže mať na činnosť na miestnej úrovni, sa považuje program [Eco-schools](#). Ďalším presvedčivým príkladom je program [Young Reporters for the Environment](#), ktorý ponúka mladým ľuďom platformu na výskum environmentálnych problémov a podporu riešení prostredníctvom investigatívnej žurnalistiky, fotožurnalistiky a videožurnalistiky.
- Školy by mali mať možnosť **zlepšovať zapájanie študentov spôsobmi, ktoré budujú dôveru**. Vyžaduje si to politické úsilie, ktorým sa podporuje rozvoj nevyhnutných, no konštruktívnych zručností mladých ľudí a ich porozumenie oblasti udržateľnosti a udržateľnému spôsobu života.
- Zásadný význam má vývoj politiky, ktorá **podporuje a uľahčuje začleňovanie študentov do procesu navrhovania a vykonávania opatrení vedených školami**, hoci to často predstavuje výzvu. Nízka úroveň aktívneho zapájania študentov do stanovovania priorít na úrovni škôl a ministerstiev brzdí činnosť na úrovni škôl. Zatiaľ čo všeobecné usmernenia na politickej úrovni môžu podporiť tento proces, aktéri na školách musia nájsť a formovať svoju cestu na základe podmienok jednotlivých škôl. [Francúzsky model „eko-delegátov“](#) je dobrým príkladom sformalizovaného začleňovania, pri ktorom každá trieda na strednej škole určí dvoch delegátov, ktorí budú v rámci školy ambasádormi otázok týkajúcich sa udržateľnosti.

4. Vedenie zmeny na školách

- **Sebahodnotenie škôl:**
 - Politické opatrenia by mali stimulovať a vyzdvihovať **sebahodnotenie škôl** ako **vzdelávací proces, ktorý podporuje rozvoj** a zmenu **škôl**, a vyhýbať sa akýmkoľvek náznakom zaťažovania škôl predpismi.
 - Je potrebné, aby sa **sebahodnotenie škôl** zakladalo na **vízii** týkajúcej sa učenia sa zameraného na udržateľnosť, pri ktorom sa zohľadňujú všetky aspekty školského vzdelávania. Učenie sa zamerané na udržateľnosť **by malo byť aj súčasťou každej snahy škôl o sebahodnotenie**, takže by sa malo začleniť do celkovej stratégie rozvoja škôl.
 - **Lokalizácia a dôkazy**. Všeobecné rámce predstavujú významnú politickú pomoc, no je potrebné ich rozšíriť o miestne kritéria a ukazovatele. Získavanie dôkazov je dôležitým procesom, niektorí zainteresovaní aktéri si však v tejto oblasti nemusia veriť a môžu potrebovať podporu v podobe dokumentov profesijného rozvoja či usmerňovacích dokumentov. V Maďarsku školy v rámci sietí [Eco-School](#) a [Green Kindergarten](#) môžu

rozhodnúť o svojom vlastnom zameraní a v prípade potreby požiadať tvorcov politík o usmernenia.

- **Externé hodnotenie** (inšpekcie, revízie) **môže posilniť a podporiť** politiku a postupy školy v oblasti udržateľnosti. V tejto súvislosti môže byť dôležitým činiteľom inšpektorát. Táto skutočnosť sa však v politickom úsilí vždy nezohľadňuje. Inšpekcie a kontroly, ktoré sa zameriavajú na *formatívne* hodnotenie, t. j. tie, čo skôr pomáhajú, než „posudzujú“, sú významným hnacím prvkom zmeny na úrovni škôl.
- Je potrebné vyvinúť **monitorovanie a hodnotenie** (vrátane použitia ukazovateľov alebo referenčného porovnávania s vyhláseniami o účinnej praxi) na podporu udržateľnosti **na každej úrovni**, ale najmä v záujme lepšieho zamerania zdrojov a odbornej prípravy na školách. Ukazovatele sa môžu týkať napríklad prijímania participatívnych vzdelávacích prístupov v triede. Takýmito ukazovateľmi sa môže podporovať vízia, ako aj zaznamenávať a odmeňovať pokrok.
- Z hľadiska každého zmysluplného zlepšenia učenia sa zameraného na udržateľnosť na základe politík má kľúčový význam **zapájanie na všetkých úrovniach vedenia**. Osobitné kurzy na posilnenie vedenia na všetkých úrovniach sú užitočné, no nie sú zatiaľ všeobecne rozšírené. V tomto smere sú obzvlášť cenné kurzy pre učiteľov a vedúcich pracovníkov škôl, ktoré vychádzajú z miestnych učebných plánov, ako aj externé príležitosti, ktoré poskytujú napríklad strediská v teréne a národné parky. Dobrým príkladom je rozvoj učiteľov, ktorý poskytuje neziskový sociálny podnik [Education for Sustainability](#) v Írsku.

5. Škola ako príklad udržateľného spôsobu života

- Základom je poskytnutie **času a priestoru** školám, **aby mohli každý deň udržateľne konať a fungovať**. Učitelia sú často prepracovaní a tvorcovia politík sa musia vyvarovať prílišného rozširovania už teraz obsiahlych učebných plánov a preťažovania učiteľov, ktorí už sú nadmerne zaťažení. Poskytnutie možnosti školám, aby definovali a uprednostňovali svoje vlastné programy, podporuje kreatívne myslenie, ktoré je relevantné pre miestny kontext, vo vzťahu k výzve udržateľného spôsobu učenia sa a života. Takéto riešenie potenciálneho preťaženia učebných plánov a činností je dôležité na to, aby sa vytvoril priestor na lepšie prepájanie s miestnymi komunitami a obcami, čo je pre vzdelávanie v oblasti udržateľnosti veľmi dôležité.

6. Spolupráca a partnerstvá

- Silná a účinná spolupráca v oblasti udržateľnosti závisí od **inkluzívneho zapájania ľudí a poskytovania nástrojov, materiálov a postupov**, aby mohli rozvíjať a uskutočňovať inovatívne medzisektorové činnosti, ktoré zahŕňajú školy a ďalších aktérov a zainteresované strany v oblasti udržateľnosti. Podpora v tejto súvislosti sa môže týkať politických opatrení spočívajúcich v partnerských činnostiach, vo vytváraní sietí a v rozvíjaní či podporovaní komunit na výmenu praktických skúseností. V Maďarsku niektoré „ekoškoly“ prevzali úlohu miestnych a regionálnych vedomostných centier v spolupráci s miestnou komunitou a týmto

spôsobom sa preorientovali a zároveň pomohli iným vytvárať siete a projekty v oblasti udržateľnosti. Niektoré školy fungujú v nepriaznivých podmienkach (na vidieku, deti z menšín, ktoré pochádzajú zo znevýhodneného prostredia) a vďaka tejto novej úlohe sa im podarilo získať uznanie miestnych obyvateľov.

- Dôležitým prvkom sú aj **partnerstvá** v oblasti udržateľnosti **v rámci škôl**. V mnohých krajinách je potrebné ďalej rozvíjať multidisciplinárne vyučovanie. Odborná príprava a podpora pre učiteľov, aby si rozvinuli zručnosti multidisciplinárneho vyučovania, ako aj partnerské zručnosti, im môže pomôcť v získavaní zručností, ktoré budú pre nich neskôr užitočné aj mimo školy.
- Tvorcovia politik môžu účinne pôsobiť ako **mediátori v partnerstvách** v rámci škôl a medzi nimi a pri **uľahčovaní spolupráce, ktorá má dosah nielen na školy, ale aj na miestne komunity**. Nasmerovaním finančnej podpory sa môžu zasponzorovať sprostredkovateľské podujatia a centrá, ako napríklad tie, ktoré organizujú vzdelávacie siete vo Flámsku. Uľahčuje to schopnosť škôl rozvíjať a udržiavať partnerstvá.
- Pri rozvoji príležitostí na vzdelávanie v oblasti udržateľnosti je cenná spolupráca, ktorá **poskytuje príležitosti na prepojenia medzi informálnym učením sa, neformálnym a formálnym vzdelávaním**. Tieto prepojenia nielen obohacujú **učebný plán školy, ale zároveň prinášajú** rôzne tradície, skúsenosti a pohľady. Spolupráca vo forme návštev na mieste, skúšobných projektov, prípadových štúdií, participatívneho výskumu a budovania partnerstiev nabáda na porozumenie problémom a postupom v oblasti udržateľnosti, ktoré bude viac zasadené do kontextu, a môže pomôcť zmeniť uzavretý spôsob myslenia na systémové myslenie.

7. Budovanie kapacít zamerané na udržateľnosť

- **Odborné vzdelávanie a vedenie sú vzájomne prepojené**. Odborné vzdelávanie a vedenie zohrávajú dôležitú úlohu pri utváraní atmosféry na školách, ktorá podporuje celoškolské prístupy, a tieto dva prvky sú úzko prepojené. Vnímanie škôl ako *vzdelávacích organizácií* znamená, že odborné vzdelávanie sa môže uskutočňovať v mnohých formách, napr. vo forme kritických priateľov, partnerského učenia, regionálnych stretnutí, návštev na miestach, sietí, workshopov, konferencií atď. Ich súčasťou sú učitelia a vedúci pracovníci škôl, ktorí prekračujú rámec odbornej prípravy, a môžu sa pomocou nich podporovať horizontálne vzdelávacie príležitosti, ako je napríklad výskum odborníkov z praxe, ktoré môžu byť z dlhodobého hľadiska užitočné predovšetkým na miestnej úrovni. Zaujímavý model pre tento druh opatrenia ponúka *Cyprus TPL*.
- Nevyhnutná je **výmena poznatkov v mnohých rozličných formách**. Mladí ľudia majú často rozsiahle poznatky o klimatickej a environmentálnej kríze. Nápomocné môžu byť vedomostné centrá na výmenu nápadov a/alebo platformy pre zainteresované strany na uľahčenie dialógu. Platformy sa môžu orientovať na témy/problémy, ktoré spájajú rôzne organizácie. Ako takéto centrá vzdelávania môžu slúžiť aj školy.
- **Tvorcovia politik sa v oblasti udržateľnosti takisto vzdelávajú**, a to aj pokiaľ ide o celoškolské opatrenia v oblasti udržateľnosti. Poskytovať im pravidelné príležitosti na doplnenie si poznatkov a kompetencií je nevyhnutné na to, aby sa

z hľadiska vyučovania a učenia sa zameraného na udržateľnosť zabezpečila účinná tvorba politík s náležitým dosahom. Jedným z účinných prostriedkov budovania kapacít by mohli byť letné univerzity pre tvorcov politík pracujúcich v tejto oblasti, ako aj partnerské učenie a výmena s ďalšími tvorcami politík v celoštátnom a medzinárodnom kontexte.

- **Zásadný význam má posilňovanie kompetencií v oblasti udržateľnosti všetkých dospelých vrátane rodičov a ďalších dospelých žijúcich v komunite.** Dospelí môžu ovplyvniť tvorbu politík prostredníctvom hlasovania, využívania a ďalších činností. Okrem toho sú vzorom pre mladých ľudí a deti. Posilňovanie zručností v oblasti udržateľnosti prostredníctvom vzdelávania dospelých a neformálneho vzdelávania by prispelo k úspešnému zavádzaniu celoškolských prístupov a podporilo by iniciatívy týkajúce sa udržateľnosti na úrovni škôl.

OBRÁŤTE SA NA EÚ

Osobne

Na celom území Európskej únie pôsobia stovky informačných centier Europe Direct. Adresu najbližšieho centra nájdete na tejto webovej stránke: https://europa.eu/european-union/contact_sk

Telefonicky alebo e-mailom

Europe Direct je služba, ktorá zodpovedá vaše otázky o Európskej únii. Kontaktovať ju možno:

- na bezplatnom telefónnom čísle: 00 800 6 7 8 9 10 11 (niektorí operátori si za tieto volania môžu účtovať poplatky),
- na klasickom telefónnom čísle: +32 22999696 alebo
- prostredníctvom e-mailu na: https://europa.eu/european-union/contact_sk

VYHLADÁVANIE INFORMÁCIÍ O EÚ

Online

Informácie o Európskej únii sú vo všetkých úradných jazykoch EÚ dostupné na webovom sídle Europa: https://europa.eu/european-union/index_sk

Publikácie EÚ

Publikácie EÚ (bezplatne aj za poplatok) si môžete stiahnuť alebo objednať na: <https://op.europa.eu/sk/publications>. Ak chcete získať viac než jeden výtlačok bezplatných publikácií, obráťte sa na službu Europe Direct alebo vaše miestne informačné centrum (pozri https://europa.eu/european-union/contact_sk).

Právo EÚ a súvisiace dokumenty

Prístup k právnym informáciám EÚ vrátane všetkých právnych predpisov EÚ od roku 1952 vo všetkých úradných jazykoch nájdete na webovom sídle EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

Otvorené dáta z EÚ

Portál otvorených dát Európskej únie (<http://data.europa.eu/euodp/sk>) poskytuje prístup k dátovým súborom z EÚ. Údaje si možno stiahnuť a opätovne použiť bezplatne na komerčné aj nekomerčné účely.

